

KONCEPCE REGIONÁLNÍHO ZEMĚDĚLSKÉHO A VENKOVSKÉHO PORADENSTVÍ

CONCEPTION OF REGIONAL AGRICULTURAL AND RURAL EXTENTION SERVICE

Libor Grega - Věra Bečvářová - Karel Vinohradský

The most important task of the agricultural and the rural extention service during the coming period is both to contribute to overcome a lack of information relating to the development of conditions of businesses based on changes of the economic environment after the EU accession and to integrate all activities applied to objectives and measures of the agricultural policy inclusive of all other activities supported the countryside development. The paper deals with the proposal of that type of a regional extention service center creation.

agriculture, extention service, coordination, conception, information, region

Se vstupem ČR do EU dojde k podstatným změnám podmínek hospodaření zemědělců. Sjednocené sociálně ekonomické prostředí Unie, jednotný trh zemědělských produktů a potravin i působení opatření Společné zemědělské politiky se stanou hlavními komponentami podmínek zemědělského podnikání. Informace umožňující racionální rozhodování v takto se měnících podmínkách budou nezbytným předpokladem prosperity zemědělských podniků. Poradenství je jednou z významných cest získávání takových informací. Předpokládaný příspěvek se zabývá rozvojem zemědělského a venkovského poradenství s ohledem na specifiku vývoje a stavu agrární struktury ČR.

Zemědělské poradenství v kontextu reformy Společné zemědělské politiky EU.

Probíhající reforma Společné zemědělské politiky (SZP) reflektuje především vývoj na světovém zemědělsko-potravinářském trhu v souvislostech s globalizací agrobiznisu, s prohlubujícím se převisem nabídky potravin na evropském trhu kladoucím vysoké nároky na podporu exportu a v neposlední řadě též rostoucí požadavky na agroenvironmentální dimenzi zemědělství. Směřuje k modelu evropského multifunkčního zemědělství. V souvislosti s touto základní orientací se mění postupně i nástroje a opatření SZP. V systému finanční podpory zemědělství se tyto změny projevují

- snižováním rozsahu podpory cen a tuto podporu nahrazujících kompenzačních plateb, jež svým působením stimulovaly zvyšování produkce,
- růstem podpor zaměřených na strukturální změny ve prospěch zvyšování konkurenceschopnosti zemědělství, rozvíjení jeho mimoprodukčních funkcí, stabilizace a rozvoje venkova.

Tyto změny v systému podpor zemědělství vedou k poklesu podílu tzv. nárokových plateb a k nárůstu forem podpor, jejichž poskytování je vázáno na projekty, případně žádosti doložené dokumentací projektového charakteru. Zkušenosti z dosavadních členských zemí ukazují, že

úspěch v efektivním využívání strukturálních fondů EU zaznamenaly zejména země a regiony, kde kvalita programů a projektů i hodnocení jejich výsledků se opíraly o profesionálně kvalitní služby poradců a poradenských organizací. Z toho vychází i nařízení EC 1257/1999 EU zaměřené na poradenské služby v zemědělství. Takovéto služby musí do roku 2007 zabezpečit všechny členské země, kde poradenství dosud dostatečně konstituováno není, tedy i nové členské země EU.

Zemědělské a venkovské poradenství má ve většině zemí EU s vyspělým zemědělstvím tradici. Již rámcové mezistátní porovnání však ukazuje, že co do organizačních forem, způsobu financování a participace různých subjektů jsou poradenské systémy značně diferencovány. Jejich rozdílné řešení je především důsledkem různého vývoje organizací zemědělců a působení subjektů, které byly a jsou hlavními silami formování agrárních politik států. Rámcové zobecnění umožňuje uvést, že na utváření a činnosti systémů zemědělského poradenství dnes vesměs participují: organizace zemědělců, stát a jeho instituce, regionální orgány státní správy, školy a výzkumné instituce.

Úkoly zemědělského a venkovského poradenství v ČR po roce 2003

Ze zkušeností zemí s dlouhodobou tradicí poradenství, z poznatků o dosavadním vývoji poradenství ČR, jakož i z opatření Operačního plánu rozvoje venkova a multifunkčního zemědělství (OP) a koncepce Horizontálního plánu rozvoje venkova (HPRV) vyplývá, že systém zemědělského poradenství by měl poskytovat kvalifikované poradenské služby v těchto oblastech:

1. *Poradenské služby s vysokým podílem veřejného zájmu* zahrnující zvláště
 - poradenství zabezpečující informovanost o programech OP a HPRV, opatřeních, předpokladech a možnostech realizace v podmínkách určitých regionů,
 - poradenské aktivity směřované k projektům agro-environmentálního charakteru,
 - poradenské služby k inovacím a strukturálním opatřením, podporujícím činnost zemědělců v rozvoji venkova, k vytváření nových pracovních příležitostí apod.,
 - poradenství v programech sledujících uplatňování standardů a zásad optimální hospodářské praxe (Produkční systémy precizního zemědělství ve smyslu NDT – Nejlepších dostupných technik, dle Směrnice Rady 96/61 ES) včetně monitorování realizace těchto standardů,
2. *Poradenské služby v převážně komerčním zájmu zemědělských podnikatelů* zejména
 - poradenství v oboru marketingových informací a obchodního rozhodování,
 - technicko – technologické poradenství při modernizaci provozů a rozvojových investicích,
 - manažerské poradenství, vč. poradenství finančního a právního,
 - poradenství v oboru podnikových informačních systémů, zvláště, účetnictví.

Formy zemědělského a venkovského poradenství

V dalším vývoji zemědělského a venkovského poradenství se jeví nezbytné především:

- *Překonat stav nedostatečné informovanosti o vývoji podmínek podnikání formovaných změnami ekonomického prostředí po vstupu ČR do EU: to zejména vyžaduje regionální koordinaci a aplikaci poradenství jakož i systematické zprostředkování informací o existujících informačních zdrojích, poradcích a jejich zaměření; obrazně řečeno „dispečink poradenských služeb“ umožňující uživatelé rychle dospět k té poradenské složce, která může být zdrojem konkrétně požadované informace, konkrétního řešení problému, konkrétního poradenského výkonu.*

- *Respektovat strukturu cílových uživatelů informací a poradenských služeb.* Ta je dána především současnou agrární strukturou tvořenou podniky cca 35 tis. fyzických osob a téměř 3 tis. osob právnických. Z nich většina podniků právnických osob a část podniků osob fyzických je řízena profesionálním managementem. Z toho vyplývá i rozdílný přístup a předpoklady získávání potřebných informací i metod spolupráce s poradenskými subjekty.
- *Soustředit v praxi zemědělského a venkovského poradenství vedle aktivit navazujících na cíle a opatření agrární politiky též poradenské aktivity k rozvoji venkova navazující na další resorty,* zejména programů realizovaných v rámci působnosti ministerstev pro místní rozvoj, životní prostředí, průmysl a obchod.

Poznátky o současném stavu poradenství v ČR a o formách zemědělského poradenství v zemích EU vedou zpracovatele toho materiálu k názoru, že *system poradenství pro zemědělství a venkov (v horizontu 2004 – 2010)*, by z hlediska forem poradenství měl spočívat na těchto složkách:

1) Regionální centra zemědělského a venkovského poradenství

Zakladatelem by měly být organizace zemědělců (Agrární komora ČR, Svaz zemědělců, Asociace soukromých zemědělců, komoditní svazy) za podpory krajů a státu.

Regionální centra by měla působit na těchto principech:

Systematicky pracovat s poznáním dostupných informačních zdrojů, poradců, jejich specializací, cenách poradenských služeb, případně tyto služby zprostředkovávat („dispečink poradenských služeb“).

Spolupracovat se státními poradci, zejména v oblasti realizace opatření agrární politiky a v poradenských službách ve veřejném zájmu.

Spolupracovat s příslušnými pracovišti zemědělských agentur při zprostředkování informací.

Koordinovat regionální akce informačního charakteru (školení, kurzy, semináře) ve spolupráci s vysokými školami, výzkumnými pracovišti, odbornými institucemi a předními odborníky.

Vykonávat koordinačně metodickou činnost ve vztahu k ostatním poradenským subjektům.

Poskytovat přístup k informačním zdrojům těm zemědělcům, kteří nejsou vybaveni potřebnou informační technikou.

Spolupracovat v oboru poradenství se složkami organizací zemědělství v regionu.

Vytváření Regionálních center zemědělského a venkovského poradenství vychází mj. z potřeb *propojení programů rozvoje zemědělství a venkovských obcí, jakož i z nezbytnosti uplatňování decentralizovaného programového přístupu* k rozvoji venkova, kdy regiony si samy navrhuji a obhajují své rozvojové priority.

Takový přístup je současně i příležitostí pro nové členy EU, pokud dokážou přijmout nabízenou strategii a efektivně ji využít. Úspěšnost regionů, mikroregionů, obcí, podniků a dalších sociálně ekonomických subjektů na venkově je v prostředí decentralizovaného řízení prioritně odvislá od informací, jejich dostupnosti a využití. Kvalitní, to znamená adekvátní, dostupné, včasné a vhodně strukturované informace se stávají rozhodujícími faktory dynamiky v nové ekonomice.

Základní schéma návrhu regionálního centra a jeho koncepce je uveden v příloze.

2) Koordinační centrum pro poradenství

Celostátní centrum pověřené metodickou koordinací a informační podporou složek poradenského systému. V této činnosti spolupracující s Ústavem zemědělských a potravinářských informací v Praze se zemědělskými agenturami, vysokými školami, výzkumnými pracovišti a ostatními odbornými institucemi v ČR a zahraničí. Centrum je dále pověřeno i akreditací poradců a vedením jejich registru.

3) Privátní poradci pracující na komerčním základě

Jejich výkony by měly pokrývat převážnou část potřeb poradenských služeb, především potřeby poradenství v komerčním zájmu podnikatelů (zemědělců). Jejich služby při poskytování poradenství ve veřejném zájmu, zvláště v programech státem povinně nabízených služeb, budou částečně či plně financovány ze zdrojů příslušných programů, a to přímo a nebo úhradou nákladů příjemcům služeb.

Odborná úroveň privátních poradců by měla být osvědčována jejich akreditací a evidováním v registru poradců vedeném MZe nebo jím pověřenou státní organizací. Poradenství ve veřejném zájmu by mělo být svěřováno pouze poradcům akreditovaným.

4) Zemědělské univerzity a výzkumné ústavy

Fungující v systému poradenství jako konzultační střediska podílející se m.j. na systematické přípravě pracovníků regionálních center a na přípravě poradců, případně jejich akreditaci. Dále pak poskytující též specializované poradenské služby.

5) Poradenská a projekční činnost firem – dodavatelů vstupů a odběratelů produkce zemědělství

Tato forma poradenství je pochopitelně spojena se zájmy ji poskytujících firem. Jedním významných úkolů ostatních složek poradenského systému, a zejména regionálních center by mělo být i nezávislé poradenství při výběru těchto obchodních partnerů zemědělců z hlediska kvality i ceny.

Státní a regionální podpora budování poradenství

V letech 1993-98 usilovalo MZe ČR o vytvoření zemědělského poradenství zaměřeného převážně na samostatně hospodařící zemědělce, na transformaci zemědělství, na programy agrární politiky státu a projekty v rámci předvstupních programů EU. Vývoj poradenství iniciovaného a řízeného MZe dospěl k *zformování dvou cest poradenské činnosti*, řízené resortem:

- poradenství uskutečňované *prostřednictvím podpůrných programů* spočívající na činnosti privátních poradců, kdy jejich poradenské výkony byly financovány převážně ze státních zdrojů při cca třetinové spoluúčasti příjemců poradenských služeb; v těchto poradenských aktivitách působí v současném období cca 400 – 500 privátních poradců,
- *státní poradenský systém*, zahrnující 27 státních poradců, orientovaných převážně na bezúplatné poradenství k přípravě na vstup do EU.

Toto řešení, je považováno za přechodné s tím, že konečným dlouhodobým cílem by měl být *vznik nové neziskové poradenské organizace*, jejímiž zakladateli by měly být především Agrární komora ČR, Svaz zemědělců, Asociace soukromých zemědělců případně další zájmové organizace za podpory krajů a státu. Založení této organizace se MZe ČR jeví jako dlouhodobější proces, během něhož musí být především překonána různost přístupů organizací zemědělců k této otázce.

Koncepce zemědělského poradenství na léta 2004 – 2008 zpracovaná MZe ČR předpokládá, že pro přechodné období do předpokládaného vzniku takovéto neziskové organizace bude státem podporována činnost Koordinačního centra pro poradenství při UZPI, přičemž centrum bude řídit i činnost státních poradců, jejichž počet se zvýší z dosavadních 27 na 52.

Zastáváme názor, že takovýto postup skrývá pro státní agrární a venkovskou politiku nebezpečí ztráty potřebného tempa při formování systému zemědělského a venkovského poradenství. Výše zmíněné potřeby propojení programů rozvoje zemědělství a venkova a uplatňování decentralizovaného programového přístupu v regionech a mikroregionech ukazují na nezbytnost rychlé iniciace a rozvíjení Regionálních center zemědělského a venkovského poradenství a soustředění státní a regionální podpory tímto směrem.

Souhrn

V nastávajícím období je nejdůležitějším úkolem zemědělského a venkovského poradenství přispět jednak k překonání stavu nedostatečné informovanosti o vývoji podmínek podnikání formovaných změnami ekonomického prostředí po vstupu ČR do EU, jednak integrovat v poradenské praxi aktivity navazující na cíle a opatření agrární politiky se všemi ostatními aktivitami k rozvoji venkova.

Na základě analýzy dosavadního vývoje a současného stavu poradenství dospívá příspěvek k doporučení a návrhu na podporu budování Regionálních center zemědělského a venkovského poradenství, formuje obsah jejich činnosti a vazby na ostatní složky poradenského systému v ČR.

Klíčová slova: zemědělství, poradenství, koordinace, koncepce, informace, region

Příspěvek byl zpracován v rámci řešení výzkumného grantu NAZV QF 3275 Mimoprodukční přínos trvale udržitelného multifunkčního zemědělství v podmínkách ČR, řešeného MZLU v Brně.

Literatura

- GREGA, L. BEČVÁŘOVÁ, V., VINOHRADSKÝ, K. (2003): Podpora rozvoje regionálního zemědělského a venkovského poradenství v Jihomoravském kraji, MZLU, 10 s. 3 příl.
- HOMME, DEL' B.(1999): Relevance in farm management diagnosis by a new information approach: Towards a reference information system, *In Paccioli 7*, Haag, str. 78-86
- HRABÁNKOVÁ, M.: (1998): Příprava České republiky na využití strukturálních fondů v zemědělství a k rozvoji venkova, habilitační práce – soubor prací, Praha, 79 str.
- MZe ČR: (1999): Koncepce zemědělského poradenství, Interní materiál, MZe Praha, 26 str.

Adresa autorů:

Doc. Ing. Libor Grega PhD., Prof. Ing. Věra Bečvářová, CSc., Prof. Ing. Karel Vinohradský, CSc. Ústav podnikové ekonomiky, Provozně ekonomická fakulta, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika.
E-mail: grega@mendelu.cz, becvar@mendelu.cz, vinohrad@mendelu.cz.

Oponent: prof. Ing. František Kuzma, PhD.

Základní schéma koncepce regionálního centra

